

ПАРАДИГМА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІЙ СФЕРІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

PARADIGM OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE TOURIST AND RECREATION SPHERE AT THE REGIONAL LEVEL

У статті визначено, що науковим базисом, що зумовлює стратегічний розвиток України в доступній для огляду перспективі, є концепція розвитку туристичної діяльності як комплексної діяльності, заснованої на використанні ініціативи, економічної самостійності та інноваційних можливостей бізнес-суб'єктів національного ринку і його територіально-галузевих складників. Встановлено, що підприємництво у сфері туризму та рекреації надає можливості для подальшого економічного розвитку регіонів, формування інвестиційного клімату і конкурентоспроможних послуг. У процесі дослідження проаналізовано сутність та специфіку підприємництва в туристично-рекреаційній сфері. Визначено особливості формування підприємницької концепції суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності. Запропоновано організаційно-економічний механізм реалізації підприємницької діяльності суб'єктами рекреації та туризму на регіональному рівні.

Ключові слова: туризм, рекреаційна діяльність, регіон, розвиток, підприємництво.

В статье определено, что научным базисом, который обуславливает стратегическое

развитие Украины в обозримой перспективе, является концепция развития туристической деятельности как комплексной деятельности, основанной на использовании инициативы, экономической самостоятельности и инновационных возможностей бизнес-субъектов национального рынка и его территориально-отраслевых составляющих. Определено, что предпринимательство в сфере туризма и рекреации предоставляет возможности для дальнейшего экономического развития регионов, формирования инвестиционного климата и конкурентоспособных услуг. В ходе исследования проанализированы сущность и специфика предпринимательства в туристично-рекреационной сфере. Определены особенности формирования предпринимательской концепции субъектов туристично-рекреационной деятельности. Предложен организационно-экономический механизм реализации предпринимательской деятельности субъектами рекреации и туризма на региональном уровне.

Ключевые слова: туризм, рекреационная деятельность, регион, развитие, предпринимательство.

УДК 332.1:338.467.6

<https://doi.org/10.32843/infrastruct34-36>

Кожухівська Р.Б.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри туризму
та готельно-ресторанної справи
Уманський національний університет
садівництва

Currently, in Ukraine appeared a choice of economically balanced model of national tourist product, which can be practically implemented only in the context of further development of entrepreneurship and service quality in tourist and recreational spheres. With the development of integration processes in the tourism sector and the intensification of competition, the management of entrepreneurial activity at the regional level is not simplifying, but becomes more complex, acute and multifaceted problem. Entrepreneurship in the tourism sector is a complex socio-economic phenomenon. Entrepreneurship in tourism, based on the ideology of market proportionality and adequacy of consumer production programs, provides opportunities for further development of tourist sectors, areas formation of investment climate and competitive services. In such circumstances, the pressing issue is the study of new approaches, principles and theoretical provisions on the directions of business development at the regional level, as well as the development of innovative forms of entrepreneurial activity in the field of tourism and recreation, which are one of the most profitable sectors of the Ukrainian economy. Understanding the importance of the effective functioning and development of tourism and recreational activities in the context of globalization of the economy, caused the objective need for further theoretical comprehensions and determined the choice of research topic. The article identifies that the scientific basis that determines Ukraine's strategic development in an accessible perspective is the concept of development of tourist activity as a complex activity based on the use of initiative economic independence and innovative capabilities of business entities of the national market and its territorial and sectoral components. It is established that entrepreneurship in the sphere of tourism and recreation, provides opportunities for further economic development of regions, formation of investment climate and competitive services. In the course of the study the essence and specificity of entrepreneurship in the tourism and recreational sphere were analyzed. The peculiarities of forming the entrepreneurial concept of the subjects of tourist and recreational activity are determined. The organizational and economic mechanism for the realization of entrepreneurial activity by the subjects of recreation and tourism at the regional level is proposed.

Key words: tourism, recreational activity, region, development, entrepreneurship.

Постановка проблеми. Процеси природної реструктуризації, кризові економічні явища, що відбуваються в Україні, негативно впливають на економічну ситуацію. За таких умов актуальним питанням є вивчення нових підходів, принципів і теоретичних положень щодо напрямів розвитку підприємництва на регіональному рівні, а також розроблення інноваційних форм підприємницької діяльності в сфері туризму та рекреації, які є одними з найбільш прибуткових галузей економіки України.

Розуміння важливості ефективного функціонування та розвитку туристичної та рекреаційної діяльності в умовах подолання світової кризи та глобалізації економіки викликало необ-

хідність подальшого теоретичного осмислення та вирішення питань прикладного характеру, визначило вибір теми, сформувало мету і завдання дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань особливостей підприємництва в сфері туризму та рекреації присвячені праці Г.М. Алейнікової [1], О.О. Бейдик [2], В.Ф. Кифяка [5], О.О. Любіцевої [6]. Вирішенню регіональних проблем туристичного та рекреаційного комплексу присвячені роботи М.А. Боруцака [3], В.Г. Герасименка [4], С.Г. Нездоймінова [7], Д.М. Стеценка [8] та ін.

Проте залишаються не досить висвітленими питання формування організаційно-економічного

механізму реалізації підприємницької діяльності суб'єктами рекреації та туризму на регіональному рівні.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз формування складників підприємницької концепції в туристично-рекреаційній сфері.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких завдань:

- проаналізувати сутність та специфіку підприємництва в туристично-рекреаційній сфері;

- визначити особливості формування підприємницької концепції суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності;

- запропонувати організаційно-економічний механізм реалізації підприємницької діяльності суб'єктами рекреації та туризму на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Останні дослідження, проведені українськими вченими, фахівцями, та їхні публікації [1; 2; 6] щодо стратегії економічної політики держави у сфері туризму підтверджують те, що перед Україною постав вибір економічно-збалансованої моделі національного турпродукту, яка може бути практично реалізована лише в контексті подальшого розвитку підприємництва та якісного туристичного сервісу в туристично-рекреаційних регіонах. Із розвитком інтеграційних процесів у туристичній сфері, загостренням конкурентної боротьби управління підприємницькою діяльністю на рівні регіонів не спрощується, а стає все більш складною, гострою та багатогранною проблемою. Підприємницька діяльність у туристичній сфері – це складне соціально-економічне явище і водночас – певний вид діяльності суб'єктів туристичного ринку, тобто процес, який вимагає послідовного виконання логічно взаємопов'язаних стадій та етапів. В основі цього процесу лежить ідея, з якої починається кожна нова підприємницька справа – бізнес.

Формування сутності поняття підприємництва та його соціально-економічного характеру зумовлене тим, що воно безпосередньо піддається впливу факторів виробничо-комерційної діяльності, зовнішнього середовища і свідомості суспільства. У визначеннях науковців [1, с. 52; 7, с. 84] поняття «підприємцтво» розкривається із різних позицій: як комерційна, ризикова діяльність, спрямована на одержання прибутку, як метод конкуренції, як генеральний план, що відображає багатогранність і значення цього поняття для сучасної ринкової діяльності підприємців.

Проведене нами дослідження розвитку підприємницької діяльності дає змогу констатувати якісні зміни парадигми підприємництва в туризмі, а саме новий напрям – інтрапренерство, тобто діяльність із метою досягнення цілей на основі використання можливостей підприємництва. Його можна розглядати як діяльність на основі інтеграції підприєм-

ницьких можливостей працівника і туристичного підприємства.

Резюмуючи наведені теоретичні підходи [1; 3; 6; 7] щодо визначення суті поняття підприємництва в туристично-рекреаційній сфері, можна дійти висновку, що підприємництву в туризмі та рекреації присутні такі характерні ознаки. Перша – підприємництво в туристично-рекреаційній сфері виконує функцію поєднання туристично-рекреаційних ресурсів із задоволенням попиту населення та туристів в відтворюванні фізичних, духовних, психологічних сил за рахунок власних матеріальних ресурсів і підприємницьких здібностей. Друга полягає в тому, що задоволення потреб туристів та рекреантів здійснюється в умовах ринкової конкуренції усіх суб'єктів туристичного бізнесу на спеціалізованих територіях туристично-рекреаційного комплексу.

Узагальнюючи розглянуті теоретичні підходи щодо визначення суті поняття «підприємницька діяльність» у туристично-рекреаційній сфері, нами пропонується таке його трактування: «підприємницька діяльність у туристично-рекреаційній сфері» – господарська діяльність, яка поєднує ресурси, функції рекреації і туризму та технологічно пов'язана з виробництвом, реалізацією і споживанням туристичного продукту, супутніх та характерних туристичних послуг і товарів для досягнення мети бізнесу і задоволення потреб суспільства.

Зважаючи на особливості підприємницької діяльності в туристично-рекреаційній сфері як багатовимірного економічного і соціокультурного процесу, необхідно визначити види підприємництва за функціонально-галузевою діяльністю в туризмі. Згідно з Класифікатором видів економічної діяльності туристично-рекреаційна діяльність може бути визначена як процес поєднання дій, які приводять до одержання зазначеного набору продукції та послуг на основі використання певних ресурсів: сировини, матеріалів, устаткування, робочої сили, технологічних процесів тощо. Деякі науковці [4; 6; 7] розглядають класифікацію підприємництва в туризмі крізь призму господарсько-цивільних відношень, галузево-функціональних видів діяльності, за географічною ознакою. Авторський підхід до визначення поняття «підприємницька діяльність у туристично-рекреаційній сфері» дає змогу розширити класифікацію підприємництва за такими визначеними критеріями:

- по-перше, регуляторна політика держави у сфері туризму, механізм ліцензування туроператорської та турагентської діяльності обмежує доступ до туристичної діяльності усіх суб'єктів підприємництва. Це визначило перший критерій класифікації;

- по-друге, розвиток ринку туристично-рекреаційних послуг приводить до спеціаліза-

ції підприємств та появи новітніх форм територіально-господарських суб'єктів туристичного бізнесу за видами туризму та географією туроперейтингу. Це визначило другий критерій класифікації;

– по-третє, загострення конкуренції на міжнародному та регіональному ринку спричиняє підвищення зусиль підприємців щодо ідентифікації виробника турпродукту чи туристичних послуг, що забезпечується формою позиціонування на зовнішніх та регіональних ринках. Це визначило третій критерій класифікації;

– по-четверте, об'єктивною основою формування галузі є необхідність насамперед у системі поділу праці відокремити виробника турпродукту від посередника, який має специфічний вид економічної діяльності за об'єктом підприємницької діяльності.

Запропонована нами класифікація підприємництва є підставою для розроблення подальших організаційно-економічних засад розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону та наукового обґрунтування підприємницької концепції суб'єктів туристично-рекреаційного бізнесу.

Подальший розвиток регіональних реформ в Україні, пов'язаний із впровадженням у теорію та

практику сучасних ринково-орієнтованих методів господарювання, вніс суттєві зміни щодо ключових чинників виробництва: землі, праці й капіталу, додав до них новий чинник – підприємницький потенціал (потенційну можливість суб'єктів туристичної діяльності для ефективного використання сукупності кадрових, матеріальних ресурсів). Формування і використання цього потенціалу підприємцями регіонального туристичного ринку і буде суттю поняття «підприємницька концепція». На нашу думку, ключовою особливістю нового трактування підприємницької концепції в туризмі та рекреації є його комплексна інтеграція в систему національної та міжнародної туристичної індустрії, де для поєднання товарів і послуг, запропонованих підприємцями туристичної галузі, в одному означенні використовується термін «турпродукт».

Аналізуючи форми підприємництва на національному та регіональних ринках, для формування підприємницької концепції туристичного бізнесу нами пропонується поширити класичну та інноваційну моделі підприємництва з альтернативними варіантами їх поєднання за складовими економічними елементами підприємницької концепції (рис. 1).

Рис. 1. Типологічна модель підприємництва в туристично-рекреаційній сфері

Джерело: складено автором

Загальний механізм формування і реалізації підприємницької концепції суб'єктів туристично-рекреаційної діяльності розглядається нами як система органічно пов'язаних організаційних, економічних та інформаційних заходів, що забезпечують необхідні умови його ефективного функціонування (рис. 2).

Перераховані заходи повинні забезпечувати не тільки досягнення кінцевої мети, а і якість менеджменту в туристичних підприємствах. Ключовими компонентами узагальненої схеми є система менеджменту; економічні показники; управління розвитком; кооперація, інтеграція, кластеризація та співпідприємництво.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, підприємницька концепція, як і процес підприємництва в туристично-рекреаційній сфері, є відкритою системою, яка залежить від взаємного обміну ресурсів і результатів діяльності із зовніш-

нім світом, одночасно впливаючи на нього за рахунок ділових відносин і проведення комерційних операцій із партнерами по бізнесу.

Визначені моделі підприємництва та запропонований організаційно-економічний механізм реалізації підприємницької концепції суб'єктів рекреації та туризму можуть бути використані під час створення інноваційних туристично-рекреаційних комплексів, яким властиві такі риси, як:

1) яскраво виражена туристично-рекреаційна спеціалізація;

2) значна кількість приватних підприємців, що надають свої послуги з проживання та харчування, організації дозвілля й екскурсій на напівлегальних умовах, тобто наявність тіньового бізнесу;

3) прагнення кожного підприємства і державних адміністративних структур отримати максимальний дохід на своїх територіях;

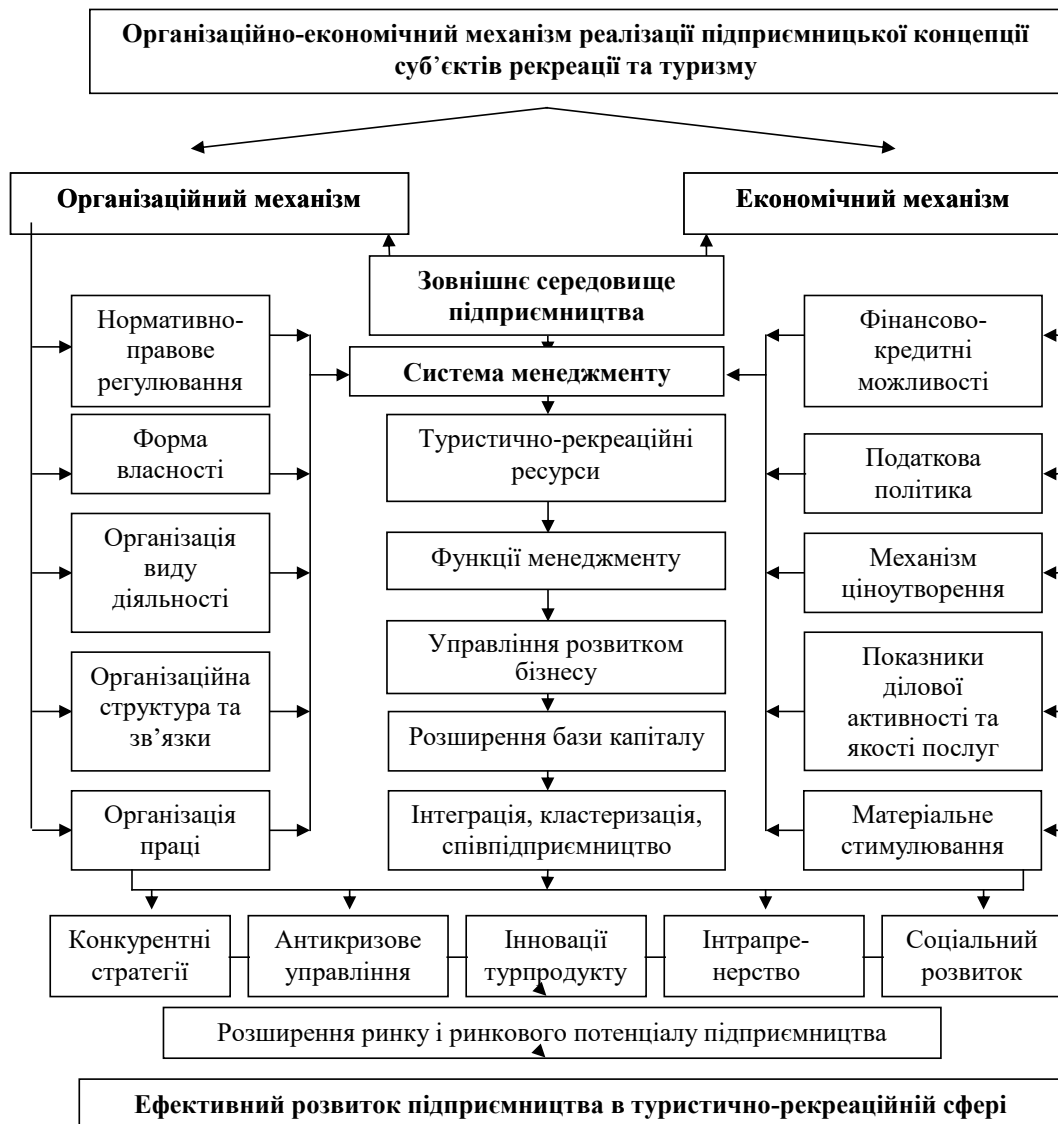

Рис. 2. Схема механізму реалізації підприємницької концепції в туристично-рекреаційній сфері

Джерело: складено автором

4) хаотичність і некерованість процесів, що відбуваються;

5) відсутність і дорожня спеціальних маркетингових досліджень;

6) недостатність інформації щодо видів діяльності й успіхів (невдач) бізнесу;

7) відсутність регіональної стратегії розвитку підприємництва у сфері рекреації і туризму.

Отже, питання формування механізму реалізації підприємницької діяльності у сфері туризму та рекреації є додатковим аргументом щодо необхідності побудови власної підприємницької концепції та оцінки бізнесу з погляду його виживання та здатності до конкуренції, а також доцільності вкладення капіталу в цю сферу на державному та регіональному рівні.

Зважаючи на вказане, подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на визначення тенденцій розвитку інноваційних форм підприємницької діяльності у сфері туризму та рекреації на макрорівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алейнікова Г.М. Організація і управління турбізнесом: навчальний посібник. Донецьк: ДІТБ, 2012. 184 с.
2. Бейдик О.О. Туристичні ресурси України. Київ: Альтпрес, 2010. 110 с.
3. Борушак М.А. Концептуальні підходи до визначення дефініції «туристичний регіон». *Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу*. 2009. № 1 0. С. 104–112.
4. Герасименко В.Г., Нездоймінов С.Г. Стратегія розвитку підприємницького потенціалу в туристичних регіонах України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. Одеса: ОДЕУ, 2011. №. 30. С. 64–70.
5. Кифяк В.Ф. Розвиток сфери туризму та рекреації в контексті стратегії економічної політики регіону. *Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу*. 2010. № 10. С. 112–119.
6. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). Київ: Альтпрес, 2013. 436 с.

7. Нездоймінов С.Г. До проблем формування сучасної концепції підприємництва в туризмі. *Науковий вісник*. Одеса: ОДЕУ, 2014. № 2 (58). С. 82–95.

8. Стеченко Д.М. Наукова парадигма регіоналогії туризму. *Науковий вісник ЧТЕІ*. Вип. IV, Ч.І. 2012. С. 38–43.

REFERENCES:

1. Alejnikova G.M. (2012) *Organizaciya i upravlinnya turbiznesom* [Organization and management of tourism business]. Doneck: DIT. (in Ukrainian)
2. Bejdik O.O. (2010) *Turistichni resursi Ukrayini* [Tourist resources of Ukraine]. Kyiv: Altrpress. (in Ukrainian)
3. Borushak M.A. (2009) *Konceptualni pidhodi do viznachennya definiciyi «turistichnij region»* [Conceptual approaches to defining the definition of «tourist region»]. *Bulletin of the Donetsk Institute of Tourism Business*, vol.10, pp. 104–112
4. Gerasimenko V.G., Nezdoyminov S.G. (2011) *Strategiya rozvitku pidpriyemnickogo potencialu v turistichnih regionah Ukrayini* [Strategy for the development of entrepreneurial potential in tourist regions of Ukraine]. *Bulletin of socio-economic research*. Odessa: ODEU, no.30. pp. 64–70.
5. Kifyak V.F. (2010) *Rozvitok sferi turizmu ta rekreaciyi v konteksti strategiyi ekonomichnoyi politiki regionu* [Development of tourism and recreation in the context of the region's economic policy strategy]. *Bulletin of the Donetsk Institute of Tourism Business*. vol.10. pp. 112–119.
6. Lyubitseva O.O. (2013) *Rinok turistichnih poslug (geoprostorovi aspekti)* [Tourist services market (geospatial aspects)]. Kyiv: Altrpress. (in Ukrainian)
7. Nezdoyminov S.G. (2014) *Do problem formuvannya suchasnoyi koncepciyi pidpriyemnictva v turizmi* [To the problems of forming the modern concept of entrepreneurship in tourism]. *Scientific Bulletin*. Odessa: ODEU, vol.2, no.58, pp. 82–95.
8. Stechenko D.M. (2012) *Naukova paradigma regionologiyi turizmu* [The scientific paradigm of regional tourism]. *Scientific Bulletin of the CTEI*. vol. IV, no.1. pp. 38–43.

Kozhukhivska Raisa

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Tourism, Hotel and Restaurant Business
Uman National University of Horticulture

PARADIGM OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES IN THE TOURIST AND RECREATION SPHERE AT THE REGIONAL LEVEL

Relevance of research. Entrepreneurship in the tourism sector is a complex socio-economic phenomenon. Entrepreneurship in tourism, based on the ideology of market proportionality and adequacy of consumer production programs, provides opportunities for further development of tourist sectors, areas formation of investment climate and competitive services. In such circumstances, the pressing issue is the study of new approaches, principles and theoretical provisions on the directions of business development at the regional level, as well as the development of innovative forms of entrepreneurial activity in the field of tourism and recreation, which are one of the most profitable sectors of the Ukrainian economy. Understanding the importance of the effective functioning and development of tourism and recreational activities in the context of globalization of the economy, caused the objective need for further theoretical comprehensions and determined the choice of research topic.

Methodology in research. The methodology of exploration is based on studying the works of domestic scientists in the field of tourism, foreign practical experience in the development of tourism and recreation, as well as personal evaluations of the author. Analytical and abstract-logical methods of research were used, particularly the use of analytical approaches made it possible to determine the peculiarities of forming the entrepreneurial concept of the subjects of tourist and recreational activity and to offer the organizational and economic mechanism of realization of entrepreneurial activity by means of the subjects of recreation and tourism at the regional level.

The purpose of the article. The purpose of the study is to analyze the formation of components of the entrepreneurial concept in the tourism and recreational sphere.

Results. The article identifies that the scientific basis that determines Ukraine's strategic development in an accessible perspective is the concept of development of tourist activity as a complex activity based on the use of initiative economic independence and innovative capabilities of business entities of the national market and its territorial and sectoral components.

Theoretical approaches to defining the essence of the concept of "entrepreneurial activity" in tourism and recreation sphere were considered. The author's definition of this term is suggested: "Tourism and recreational activity" – an economic activity that combines resources, functions of recreation and tourism and is technologically linked to the production, sale and consumption of a tourism product, related and characteristic tourist services and goods to achieve the business purpose and meet the needs of the consumer.

The types of entrepreneurship by functional and branch activity in tourism were considered. It is established that entrepreneurship in the sphere of tourism and recreation, provides opportunities for further economic development of regions, formation of investment climate and competitive services.

Practical implications. In the course of the study the essence and specificity of entrepreneurship in the tourism and recreational sphere were analyzed. The peculiarities of forming the entrepreneurial concept of the subjects of tourist and recreational activity are determined.

Value/originality. The organizational and economic mechanism for the realization of entrepreneurial activity by the subjects of recreation and tourism at the regional level is proposed.